

LEGĂTURILE LUI M. KOGĂLNICEANU CU ORAȘUL GALAȚI

PAUL PĂLTĂNEA

În îndelungata activitate politică desfășurată în corpurile legislative ale Moldovei și, după Unire, în Parlamentul României, M. Kogălniceanu, adeseori, a apărut interesele economice, culturale și edilitare ale orașului Galați.

Cunoaște orașul încă din anii tinereții, în 1834, când vine ca membru al deputațiunii „de boieri bătrâni și tineri” să-l întâmpine pe noul domn M. Sturdza¹. Entuziasmat de frumusețea Dunării, ca și de vederea primelor vapoare cu aburi, Kogălniceanu sesizează și marile posibilități de dezvoltare ale portului dunărean, urmărind, totodată, preocupările continue ale lui M. Sturdza de a consolida piața internă și externă a orașului. Astfel, fiind la studii, la Luneville, în aprilie 1835, reține din presa franceză informația că Galații a fost declarat porto-franc și cere surorilor relații suplimentare².

De altfel, după întoarcerea de la studii, la începutul anului 1838, fiind numit aghiotant al lui Sturdza, îl însoțește de multe ori pe acesta la Galați, putând cunoaște îndeaproape toate acele „îmbunătățiri cari din vechiul, pe jumătate ruinatul și pustiitul Galați, au făcut Marsilia Dunării”³.

În presa pe care a editat-o, înainte de izbucnirea mișcării revoluționare din 5 martie 1848, a acordat o deosebită atenție comerțului gălățean, publicând informații asupra importului și exportului, numărul vaselor sosite în port și chiar prețurile cu care se vindeau diferitele produse⁴. Ecoul acestor preocupări îl vom întâlni și în „Steaua Dunării”⁵, al cărui titlu arată, după cum însuși Kogălniceanu mărturisește, „care era destinațiunea sa: aceea de a populariza importanța marelui fluviu pentru prezentul și viitorul

¹ M. Kogălniceanu, *Cestiunea Dunării*. București, 1882, p. 88.

² *Idem*, *Scrisori, 1834—1849*, București, 1913, p. 30.

³ *Idem*, *Cestiunea Dunării*, p. 89; G. Munteanu-Bîrlad, *Kogălniceanu și Galații*. „Revista vremii”, I, nr. 18—20, 1935, p. 5—6.

⁴ „Foaie pentru agricultură, industrie și negoț”, Iași, 1840, p. 7—8, 20, 24, 28, 32, 36.

⁵ „Steaua Dunării”, I, nr. 20, 15 noiembrie 1855, p. 8; nr. 23, 22 noiembrie, p. 92; II, nr. 6, 17 ianuarie 1856, p. 24; nr. 13, 7 februarie, p. 49.

țărilor noastre, de a deștepta conștiința națională asupra misiunii... ce națiunea română are de împlinit la gurile Dunării“⁶.

Tot în această perioadă vine, din când în când, și pe la Galați, așa cum s-a întâmplat în iulie 1844, când întorcându-se de la Viena, se îndreaptă spre Negrea — Mînjina, moșia lui Costache Negri, unde se oprește „o noapte și o zi“⁷. În „Proiect de constituție pentru Moldova“, redactat în 1848, argumentează necesitatea înființării unei școli de comerț și navigație la Galați⁸. Acest deziderat îl va realiza tocmai în 1864, când la 28 octombrie se înființează Școala comercială superioară. Cîțiva ani mai tîrziu, cu prilejul unor alegeri, Kogălniceanu declara la Galați: „Eu am înființat Școala comercială din acest oraș“⁹.

După întoarcerea din exil, o dată cu instaurarea domniei lui Grigore Alexandru Ghica, M. Kogălniceanu va relua legăturile cu Galații, fie pentru rezolvarea unor probleme legate de politica internă și economică a Principatului, fie pentru unele afaceri personale. La 13 februarie 1850, reprezintă guvernul Moldovei în litigiul cu St. Goldner, supus britanic, reprezentantul fabricii de carne conservată de la Galați¹⁰, care începuse să funcționeze prin privilegiul acordat de M. Sturdza, la 26 iulie 1844¹¹. Cu ocazia organizării participării Moldovei la expoziția universală de la Londra, din 1851, trece prin Galați, în martie, fiind găzduit la maiorul Steriadi¹². Reîntors în țară, în mai 1851 era la Iași¹³, se pregătește să vină din nou la Galați, după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă la 12 iulie, din Focșani, vornicului Iacovachi Palladi¹⁴ cu care avea, de altfel, strînse legături¹⁵.

Pentru amenajarea fabricii de postav de la Piatra Neamț intră în legătură cu firma Brodezener din Galați, care trebuia să-i aducă utilajul industrial necesar acționării fabricii cu aburi¹⁶. Susținător convins al industriei naționale, M. Kogălniceanu pledează și pentru crearea unei rețele de cale ferată, necesară desfacerii produselor industriale. Cu ocazia tratativelor ce se duc, în 1855, cu reprezentanții Societății de credit mobilier

⁶ M. Kogălniceanu, *Cestiunea Dunării*, p. 91.

⁷ Idem, *Știri noi despre viața și activitatea lui Ludovic Steegc*, „Arhiva românească“, X, p. 133, 149, anexa VII.

⁸ *Anul 1848 în Principatele Române*, III, București, 1902, p. 141.

⁹ Gh. Lăzărescu, *Istoricul Școlii comerciale din Galați*, Galați, f.a. p. 42.

¹⁰ Biblioteca Academiei, arhiva M. Kogălniceanu, XII, f. 33—34.

¹¹ *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848—1864*, Ed. Academiei, 1963, p. 224, Cap. redactat de L. Boicu.

¹² Ilie Corfus, *Moldova la expoziția de la Londra din 1851. Misiunea lui Mihail Kogălniceanu*, în „Arhiva românească“, X, p. 73, 78.

¹³ V. Slăvescu, *Participarea Moldovei la expoziția universală din Londra în anul 1851. Rolul lui Mihail Kogălniceanu*, în „Arhiva românească“, VI, 1941, p. 31; Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 77.

¹⁴ Augustin Z. N. Pop, *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu, întocmit de ...*, Ed. Academiei, 1959, p. 68, nr. 227.

¹⁵ Pentru altă corespondență cu Iacovachi Palladi vezi Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 78—82, anexa, I, II.

¹⁶ Biblioteca Academiei, arhiva M. Kogălniceanu, Acte și corespondență, I, 492 r; Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 77, nr. 244.

din Paris pentru construirea unei căi ferate, de la granița Austriei și pînă la Galați, susținea că „Singură construcția acestuia (a drumului de fier, *n.n.*) ar întări prosperitatea materială a țării”¹⁷. N. Iorga semnaleză o vizită a lui M. Kogălniceanu la Galați, făcută tot în anul 1855, dar, deocamdată, nu avem alte informații¹⁸.

După numirea lui ca președinte al guvernului, la 30 aprilie 1860¹⁹, intervine în acordarea unor credite pentru reorganizarea poliției²⁰, sau pentru reducerea la jumătate a taxei „pe bileteri”, care este trecută în bugetul Municipalității Galați, pentru întreținerea unui spital de boli venerice²¹. Cu ocazia vizitei pe care o face în vara anului 1860, în fostul județ Covurlui și poate la Galați, este plăcut impresionat de onestitatea și inteligența sătenilor care făceau parte din județele sătești, activitatea acestora fiind un puternic argument în păstrarea acestor județe, „cel mai bun mijloc pentru a asigura și a menține ordinea publică” în perioada aplicării reformei agrare²². În toamnă, revine la Cudalbi pentru a potoli răscoala celor patruzeci de sate, adunate aici, și care s-au împotrivit tragerii la sorți pentru recrutare „cerînd să li se deie pămînt mai întîi”²³. Vorbindu-le cu însuflețire și convingere despre „pace, liniște, supunere la lege și încredere în guvern și domnitor” a convins mulțimea de țărani adunată să tragă la sorți „fără a fi trebuință de arme”²⁴. În timpul celei de a doua guvernări (octombrie 1863—25 ianuarie 1865)²⁵, se preocupă de instituirea unor taxe noi în folosul Primăriei Galați²⁶ și deschiderea unor credite pentru salariile funcționarilor Comitetului județean permanent și cumpărarea de mobilier²⁷.

Ales deputat al județului Covurlui, în octombrie 1866, cu majoritate de voturi²⁸, va susține la începutul anului următor, alături de V. A. Urechia, legea pentru înființarea unor gimnazii în mai multe orașe ale țării

¹⁷ „Steaua Dunării”, 1, nr. 1, 1 octombrie 1855 p. 4; V. Ionescu, *M. Kogălniceanu, Contrib. la cunoașterea vieții, activității și concepturilor sale*, p. 280.

¹⁸ N. Iorga, *M. Kogălniceanu, scriitorul, omul politic și românul*.

¹⁹ Dan Berindei, *Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866) Liste de miniștri*, „Revista arhivelor”, s.n., II/1, 1959, p. 151.

²⁰ „Monitorul Oficial”, Supliment extraordinar, nr. 6, 15 decembrie 1860, p. 43—47.

²¹ *Ibidem*, p. 60.

²² M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, ediție îngrijită de Vladimir Diculescu, Ed. Științifică, București, 1959, p. 254.

²³ D. C. Sturdza-Scheeanu, *Acle și legiuiri privitoare la chestia țărănească*, București, 1907, II, p. 385; M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, p. 300.

²⁴ M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, p. 303.

²⁵ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 160.

²⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 280, 15/27 decembrie 1864, p. 1331.

²⁷ *Ibidem*, nr. 2, 3/15 ianuarie 1865, p. 5.

²⁸ Arh. St. Galați, fond Primărie, 1866, dos. 8, f. 19—19 v. Certificatul de deputat i s-a eliberat la 31 octombrie 1866. (*Ibidem*, f. 30); Moise N. Pacu, *Cartea județului Covurlui*, București, 1891, p. 298, nr. 1. A mai fost ales deputat de Covurlui de cîteva ori între anii 1868—1874, (M. N. Pacu, *op. cit.*, p. 298, n. 1), în aprilie 1875 (Arh. st. Galați, *loc. cit.* 1875, dos. 7, f. 8; M. N. Pacu, *op. cit.*, p. 298, n. 1), iunie 1876 și ianuarie 1888 (M. N. Pacu, *op. cit.* p. 298, n. 1).

și în special la Galați²⁹, unde existau, în schimb, câteva institute particulare grecești și franceze, populația românească fiind lipsită de posibilitatea continuării învățământului elementar. La o nouă vizită pe care o face la Galați, în mai 1869, se interesează de viața culturală, recomandînd, printre altele, construirea unui teatru în locul barăcii lui Bogdan Ciachir. „Faceți a se construi teatru — declara Kogălniceanu — ocupați-vă de lucruri serioase și statornice pentru care vă vor binecuvînta urmașii d-voastră! Teatru este stabilimentul civilisatoriu al poporațiunii. Teatru închide crîșmele și cafenelele, teatru dă nutriment spiritului“³⁰. Tot în această vreme face intervenții pentru acordarea la timp a bursei convenită studentului gălățean Constantin Popescu, plecat la Paris cu o subvenție, „fondul Costache Negri“, creată prin renunțarea acestuia de a i se bate o medalie de aur de către Primăria Galați³¹. Pentru aceeași chestiune va mai interveni și la 26 februarie 1869, cerînd Primăriei să trimită de urgență banii la Paris³².

Începerea lucrărilor pentru montarea căii ferate București—Galați, produce la Galați o serie întreagă de nemulțumiri, din cauza numeroaselor abuzuri ce se fac cu ocazia expropriierilor pentru instalarea liniei ferate³³. Sesizat de deputații gălățeni, Kogălniceanu face o primă interpelare în Parlament, la 31 mai 1869³⁴, urmată de alta, la 9 septembrie, în care, referindu-se la modul cum s-au făcut expropriierile, declara: „Aice nu mai este dreptate, ci spoliațiune“, adăugînd mai departe: „Opiniunea publică incriminează ca deosebit pe judecătorii Pilat și Constantinescu, ca autorii unei adevărate întreprinderi particulare ascunsă sub nume de expropriațiune pentru utilitate publică“³⁵.

O atențiune deosebită acordă M. Kogălniceanu menținerii regimului de porto-franco din Galați și Brăila, pentru care a pledat cu multă pasiune în diferite interpelări făcute în perioada 1875—1889. S-a afirmat că această activitate s-ar fi datorat legăturilor pe care le avea cu cercurile comerciale din Galați și Brăila³⁶, ceea ce nu este exact, căci în 1889 cerea reînființarea portului-franc la Galați, cu toate că gălățenii nu-i susținuseră candidatura la ultimele alegeri³⁷. Viziunea economică a lui Kogălniceanu

²⁹ „Monitorul Oficial“, Supliment, nr. 35, 8 februarie 1867, p. 247.

³⁰ „Familia“, Budapesta, 1869, nr. 21, 25 mai/6 iunie, p. 250; I. Massoff, *Teatrul românesc*, II, Editura pentru literatură, 1966, p. 404.

³¹ Arh. St. Galați, fond Primărie, 1865, dos. 44.

³² *Ibidem*.

³³ *Ilegalitățile extreme ale agencilor a Companiei Strousberg în espropriațiunea pentru cauza de utilitate publică din județul Covurluiului*, Galați, 1880, p. 33.

³⁴ „Monitorul Oficial“, Dezbaterile Adunării deputaților, 1869, p. 259.

³⁵ Augustin Z. N. Pop, *M. Kogălniceanu în corespondență*, „Tribuna“, Cluj, 30 mai, 1966, p. 6.

³⁶ Virgil Ionescu, *op. cit.*, p. 267. În continuare, sînt prezentate și alte argumente care însă dovedesc contrariul: consolidarea economiei naționale pentru a rezista concurenței austro-ungare. (*Idem, op. cit.*, p. 268—269).

³⁷ „Monitorul Oficial“, Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 25, 18 ianuarie 1889, p. 468.

a fost mult mai largă, ea depășind interesele unui grup oarecare. Prin intervențiile sale, Kogălniceanu dorea să convingă opinia publică de necesitatea menținerii privilegiilor de porto-franc, prin care, cu ușurință, se puteau înlătura efectele dezastruoase ale convenției cu Austria, încheiată de guvernul conservator în 1875.

În 1875, cu ocazia discutării unui proiect de lege a vămile, care prevedea și menținerea porturilor-franc numai pînă în 1878, Kogălniceanu, susținînd o cerere a gălățenilor de prelungire a regimului de porto-franc, declara: „Am fost în vara aceasta la Galați și am resimțit și eu impresiunea dureroasă ce o resimte oricine merge la Galați, nu numai în vederea amenințării ce se face orașului Galați, cu desființarea portului Galați”³⁸. În continuare propune un amendament prin care cere prelungirea privilegiului de porto-franco cu cel puțin opt ani, dar care a fost respins³⁹, porturile-franco rămînînd pînă la 1 martie 1878⁴⁰. Cu ocazia prezentării proiectului de lege pentru înființarea porturilor-franco la Tulcea, Sulina și Constanța, guvernul liberal, prin D. Sturdza, recunoștea justetea punctului de vedere apărut de Kogălniceanu, care încă din 1875 arătase că „ceea ce a făcut din Galați, Alexandria României, ceea ce a dat viață Brăilei care era o mică cetate turcească sfărîmată, a fost portul franco”⁴¹. După votarea acestei legi se preconiza desființarea porturilor franco la 1 ianuarie 1880⁴², dar se obținu o nouă prelungire pe o perioadă de zece ani⁴³. În această perioadă M. Kogălniceanu intervine, în dese ocazii, pentru menținerea porturilor-franco, precizînd că este „temporală”, pînă în momentul cînd respectivele orașe vor ajunge la o stare economică înfloritoare. În acest sens, în decembrie 1879 arată că este „necesitate să mențineți porturile france, fiindcă pentru centruri mari de populațiune este necesitate de resurse ca ele să trăiască prin viața lor proprie”⁴⁴. De asemenea, în 1883, oînd se votă legea privitoare la desființarea porturilor franco cu data de 1 aprilie, Kogălniceanu interveni categoric în favoarea regimului de porto-franco⁴⁵, fiind susținut doar de trei deputați, printre care și G. Mihăilescu și N. Catargiu, reprezentanți ai județului Covurlui în diferite legislații. Încercarea fu zadarnică, legea fiind votată cu 79 de voturi contra 9, întrerupîndu-se, astfel, după cum afirma Kogălniceanu „o stare de lucruri care a adus în România rîuri de aur”⁴⁶.

Gălățenii, ca și susținătorii regimului de porto-franco, au încercat în două rînduri, în 1884—1885 și 1888—1889, să obțină reînființarea por-

³⁸ „Monitorul Oficial”, Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 51, 5/17 martie 1875, p. 1314.

³⁹ *Ibidem*, p. 1315.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 83, 12/24 aprilie 1878, p. 2397.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 51, 5/17 martie 1875, p. 1314.

⁴² „Monitorul Oficial”, nr. 83, 12/24 aprilie 1878, p. 2397.

⁴³ *Ibidem*, nr. 49, 29 februarie/12 martie 1880, p. 1304.

⁴⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 287, 21 decembrie 1879, p. 8068.

⁴⁵ *Ibidem*, Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 71, 13 februarie 1883, p. 1142—1143.

⁴⁶ M. Kogălniceanu, *Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînființarea porturilor franco Galați și Brăila*, p. 7.

turilor franco. Nu putem preciza dacă inițiativa parlamentară este a gălățenilor sau a lui Kogălniceanu care este prezent cu intervenții și amendamente de fiecare dată. Dar nu este exclus, totuși, ca memoriul iscălit de peste 700 de gălățeni⁴⁷ să-i fi slujit lui Kogălniceanu drept pretext pentru elaborarea proiectului de reînființarea porturilor franco la Galați și Brăila, depus spre dezbateri la 26 februarie 1885⁴⁸.

Argumentația lui Kogălniceanu se baza totuși pe o realitate economică: existența unei balanțe excedentare rezultată din faptul că „exportul produselor noastre întrecea cu mult valoarea mărfurilor importate”⁴⁹. Și aceasta s-a datorat, în primul rând, porturilor-franco, de unde casele comerciale occidentale importatoare luau mari cantități de produse, iar țările învecinate, mai ales Bulgaria și Serbia cumpărau parte din produsele importate din Anglia și Franța. În plus, era evident regresul celor două orașe — Galați și Brăila — unde imediat după aplicarea legii din 1882 se constată „deprecierea proprietăților și închiderea caselor celor mai importante de comerț, reducerea la mizerie a proprietarilor cari... au vărsat capitalurile lor în construcțiuni, ce în mai puțin de jumătate de secol au făcut din Galați Marsilia Dunării și din ambele orașe gemine fala și bogăția României”⁵⁰.

Proiectul de lege întocmit de Kogălniceanu a fost respins, cu toate că se cerea reînființarea porturilor-franco numai pe o perioadă de opt ani, în care timp guvernul trebuia să construiască docurile și antrepozitele⁵¹ necesare depozitării produselor destinate exportului, ca și a mărfurilor venite din import.

La începutul anului 1889, cu ocazia discutării unui proiect de lege, depus tot din inițiativă parlamentară, M. Kogălniceanu reia chestiunea porturilor-franco pe care o consideră „chestiune eminentamente națională” și pentru a cărei împlinire a luptat „nu de doi sau trei ani, ci de 30 și 40 de ani”⁵². Opoziția guvernelor în frunte cu I.C. Brătianu și P. Carp a fost, însă, categorică, proiectul fiind respins și de această dată.

Deci pentru Kogălniceanu, care era conștient că „porturile-franco, în adevăr, împuținează cu ceva veniturile fiscului”⁵³, menținerea acestui privilegiu era necesar numai pentru perioada de consolidare a economiei naționale, apărută, apoi, de regimul protecționist al autonomiei vamale, susținută cu deosebită consecvență de marele bărbat de stat. Din nenorocire, însă, după cum arăta N. Iorga, nici un guvern al României burghezo-mo-

⁴⁷ *Memoriul gălățenilor în chestiunea porto-francului*, Galați, 1885.

⁴⁸ „Monitorul Oficial”, *Dezbaterile Adunării deputaților*, nr. 66, 26 februarie 1885, p. 1106.

⁴⁹ M. Kogălniceanu, *Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînființarea porturilor franco Galați și Brăila*, p. 11.

⁵⁰ *Idem*, *op. cit.*, p. 9.

⁵¹ *Idem*, *op. cit.*, p. 26.

⁵² „Monitorul Oficial” *Dezbaterile Adunării deputaților*, nr. 25, 18 ianuarie 1889, p. 468.

⁵³ „Monitorul Oficial”, *Dezbaterile Adunării deputaților*, nr. 51, 5/17 martie 1875, p. 1314.

șierești n-a înțeles rosturile politicii economice preconizate de Kogălniceanu și n-a intenționat „s-o prefacă într-o realitate; ea ne-ar fi ajutat desigur cum dorea el (M. Kogălniceanu, *n.n.*) să fim stăpâni în țara noastră, în casa noastră, potrivit cu cea mai veche misiune istorică a noastră în acest loc”⁵⁴.

O altă problemă dezbătută de Kogălniceanu în Parlament a fost și cea privind reglementarea traficului feroviar și crearea de posibilități optime pentru transportul produselor spre cele două porturi Galați și Brăila. Astfel, cu ocazia unei interpelări, din 20 decembrie 1888, cerea să se stabilească un tarif egal pentru ambele porturi care „mai curînd sau mai tîrziu sînt destinate să devie un singur oraș; acesta a fost planul dat din vremea lui Cuza”⁵⁵, fiindcă numai astfel „ar dispărea rivalitatea pe care mai ales brăilenii o fac în tot momentul orașului Galați”⁵⁶.

Necesitatea construirii unei căi ferate, care să ofere posibilitatea unei legături directe între Galați și nordul Moldovei, prin Bîrlad și Iași, cerută cu insistență de gălățeni, își găsește un bun apărător în M. Kogălniceanu. La vremea aceea, transportul mărfurilor din nordul Moldovei spre Galați se făcea prin Tecuci, cu destulă greutate și cu multă întîrziere. O cale ferată directă prin Bîrlad ar fi asigurat prosperitatea economică a portului dunărean, căci altfel, neavînd suficiente mărfuri pentru export orașul va decade. Demonstrînd cu multă competență că proiectul de lege supus spre discuție nu este „o fantasmă, un capriciu al deputaților de Galați”, M. Kogălniceanu reușește să impună votarea proiectului⁵⁷.

Pentru cinstirea memoriei ilustrului reprezentant al gălățenilor în Parlament, V. A. Urechia, senator de Covurlui din 1883, oferă Primăriei Galați, la 11 septembrie 1893, bustul lui M. Kogălniceanu, opera sculptorului W. C. Hegel, cu dorința de a fi instalat în parcul municipal⁵⁸.

Dezvelirea bustului a avut loc în ziua de 24 octombrie⁵⁹ în prezența a numeroși invitați⁶⁰, printre care, membri ai familiei, Vasile M. Kogălniceanu, și lt. col. Casimir, reprezentantul Academiei Române, rectorii Universităților din București și Iași etc. În discursul rostit, V. A. Urechia arată că „icoana scumpă” a lui Kogălniceanu, al cărui „discipol” a fost „nu

⁵⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 153.

⁵⁵ „Monitorul Oficial”, Dezbaterele Adunării deputaților, nr. 23, 23 decembrie 1888, p. 434—435. Cu alt prilej declara: „Cuza voia să facă o capitală nouă între Brăila și Galați, la gura Siretului, de amîndouă părțile; acolo ar fi trebuit să se facă și docurile”. (*Ibidem*, nr. 26, 13 ianuarie 1889, p. 487).

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 23, 23 decembrie 1888, p. 434—435.

⁵⁷ „Monitorul Oficial”, Dezbaterele Adunării deputaților, nr. 44, 6 februarie 1891, p. 489.

⁵⁸ *Arh. st. Galați, fond. Primărie, 1893. dos. 22. f. 1-lv.* În actul de donație publicat în ziarul „Galații” (anul XII, nr. 236 (3146), 28 octombrie 1893) se precizează că scrisoarea lui V. A. Urechia are data 24 septembrie.

⁵⁹ *Arh. st. Galați, loc. cit. f. 5*: „Galații”, XII, nr. 235 (3145), 26 octombrie 1893.

⁶⁰ Muzeul regional de istorie Galați, nr. inv. 3535. Listă cuprinzînd numele invitaților la dezvelirea bustului.

putea fi așezată“ decât în mijlocul Galaților, al căruia a fost M. Kogălniceanu, de atâtea ori, reprezentantul în Parlament și înzestratorul cu atâtea instituțiuni, din care vai ! atâtea s-au pierdut de la moartea lui“⁶¹.

În anii următori, o stradă, liceul de fete și o bancă populară i-au purtat numele.

Informațiile prezentate constituie nu numai un omagiu adus unuia dintre principalii inițiatori ai modernizării orașului Galați, dar și o modestă contribuție la cunoașterea unor aspecte mai puțin cercetate din vasta activitate a lui M. Kogălniceanu pentru câștigarea autonomiei economice.

⁶¹ „Galații“, XII, nr. 235 (3145), 26 octombrie 1893.